

elegyítve jó, mivel tisztán nagy áránál fogva kisebb adagokban alig volna elárusítható.

Hogy miként készül gyárilag a coniferinből a vanilin, ez állítólag az illető gyár titka, az erdészre nézve azonban közönyt dolog, mert nekünk elég azt tudnunk, hogy a nyers coniferin egyszerűen állítható elő s jó áron értékesíthető.

Tomcsányi Gusztáv.

Adatok az „Erdészeti műszótár“-hoz.

Nem régiben egy igen érdekes kis könyv került a kezembe, mely daczára annak, hogy éppen 113 évvel ez előtt került ki a sajtó alól, ma is teljes mértékben lekötheti a szakember figyelmét. Mária Theresia hirből többek előtt is ismeretes rendelete ez, melyet a fáknak és erdőknek neveléséről és megtartásáról — mint a bevezetésben olvassuk — „Magyarország hasznainak és a közönséges jónak előmozdítására“ 1769-ben kiadott. *) A könyvecske mindössze 56 kis oldalra terjed, s mint az aláírásokból következtetni lehet Scultéti Ferdinánd tollából került ki; de ha figyelmesen át olvassuk szűkre szabott tartalmát, valóban bámulattal tapasztaljuk, mily helyesen gondolkoztak már akkor is az okszerű erdőgazdaság feltételeiről. Vannak benne rendelkezések, melyeket talán még ma, egy egész századdal később, az új erdőtörvény tizedében is tulszigorúnak mondanának az érdekeltek s legfeljebb azt ismernék el róla, hogy elméletileg szép és helyes dolog lehet, de hát „gyakorlatilag nálunk még nem kivihető“.

*) E könyv, melynek teljes czime ez: „A fáknak és erdőknek neveléséről és megtartásáról való rendelés“, 1770-ben Landerer Mihály pozsonyi nyomdájában jelent meg s Mária Theresia királynén kívül gróf Eszterházy Ferencz és Scultéti Ferdinánd által van aláírva. Tudomásom szerint az Erdészeti egyesület évkönyvében már ismertetett egyszer.

Itt-ott természetesen egy-egy olyan intézkedést is olvassunk benne, melyet jobbal, helyesebbel cserélnénk ki; szerves egészében tekintve azonban e sok apró rendszabályt, oly programnak tekinthetjük azt, melyet ha megvalósítottak volna elődeink, nagyon kedvezőknek találhatnók most az erdészeti viszonyokat.

A gyakorlati erdőgazdaságnak tulajdonképen még most is alig van olyan rendszabálya, kész alkotása vagy terve, melynek legalább magvát ne találhatnók meg e kis könyvben. Még az erdőfelügyelőségi intézmény sem tetszik újnak, midőn 54. lapján azt olvassuk benne, hogy miután ezen regulának minden helyen való behozásához kiváltképen az kívántatik meg, hogy annak betöltésére és megtartására különös vigyázattal legyenek: „ez a gond ezután a vármegye tisztjei közül egyre bizassék“ s annak bizonyos fizetés rendeltessék.

Ép ily nyomait találjuk benne az állami csemete kertek eszméjének s a kopár területek kötelező befásításának is, mert az 50-dik regulában keményen megparancsolja, hogy minden háznak lakosa addig, míg a ház, udvar, kert és rétek körül faültetésre alkalmas helyek találtnak, évenként legalább 20 darab fát ültessen ki s hogy ez lehetséges legyen „minden vármegyében egy kert a fáknak mintegy oskolájukká és plántáló helyekké szereztessék, a honnan azután az ültetésre alkalmas fák, azoknak a kik kérnek, kiadattassanak“.

Nyelve is, melyről ezuttal tulajdonképen szólani akarok, sok érdekes összehasonlításra nyújt alkalmat.

Műszó ugyan kevés van benne és sok fogalmat melynek ma jó szava van, csak körülírással tud kifejezni, de a mi benne van nagy részben igen jó, mert még most is használatban van, a mi pedig ma nem állhatja meg a helyét legalább magyaros.

A fanemeket „leveles fák“-ra és „fenyő-félék“-re osztja; a lomblevelű és tűlevelű kifejezés úgy látszik jóval később származtak. A „puhafafa“ és „keményfa“ kifejezéseket azonban már jól ismeri a szerző s mindenütt használja, hol a szabatos megkülönböztetés megkívánja.

Az épületi fát „épületre való fának“ nevezi, mindjárt utána azonban a tűzifát elég különösen „tűzfá“-nak mondja.

A leveles fák között felsorolt nemek közül csak egynek tér el a neve a mostanitól. A tölgyfa akkor is „tölgy“ volt, de úgy látszik nem minden tölgyet foglaltak össze ezen név alá, mert a csertölgy mindig külön cserfának említették.

A bükknek „bik“ s az égernek: „eger“ a neve, de a juharfát, szilfát, hársfát, fűzfát, gesztenyefát akkor is úgy hívták mint most. Különös, hogy a kőrisfáról sehol sem szól s a gyertyánról is csak egy helyen emlékszik meg, de ekkor sem a mostani nevén említi, hanem valószínűen a német Weissbuche után: „fehérbik“-nek mondja. A platánfa mint platanus fordul elő s aligha nem jobb a neve mint a mostani.

A cserjék közül csak néhányat említ s itt már a mostaniaktól eltérő neveket használ. Így a galagonyát „tűskésbokor“-nak, a kökényt pedig „vadszilvá“-nak mondja.

Legkevésbé tájékozott a rendelet szerkesztője a fenyőfajok elnevezése körül. Ezek közül mindössze csak hármat említ: a „jegenyefát“, „fehérfenyőfát“ és a „gyantáros- vagy szurkosfenyőt“; a többit nem tudja néven nevezni s csak a „többi efféle“ fának mondja. Azután e három név közül is a két elsőt mindig egymás mellett említi, úgy hogy még csak sejteni sem lehet, hogy melyiket érti a jegenyefa alatt az abies pectinatát-e mint mi erdészek, vagy az abies excelsát, mint a botanikusok.

A fatörzsöt „törzsök“-nek nevezi s azt kívánja egy helyen, hogy a „fának törzsöke és töve gyökerestől kiásattassék“.

A fiatal fának „nevedékeny“-fa a neve, a műszaki használhatóságra vonatkozó szakaszban pedig azt mondja, hogy a hajlott, ágas fák, melyeknek „tsomójuk“ van tűzfára, az egyenesek pedig „épületre való“ fára, „faragni való“ fára, továbbá „sendely“, „gerenda“, „abrinca“ stb. készítésére használtassanak fel.

Az erdőtenyésztési szabályokban azt adja tanácsul, hogy a vágásokban „magnak való fák“ hagyassanak. A „sarj“ szót azonban nem ismeri s e helyett többféle kifejezést használ.

Igy egy helyen azt mondja, hogy . . . „a vén fák, ha levágnak új „növést“ nem hajtának“; másutt, hogy: „a levágott erdőnek részében hat esztendő mulván a fák az ő tövöknél és gyökereknél kinövő „ágaktól“ megtisztogattassanak“ . . .; sőt ilyen kifejezésre is akadunk e részben: „mindazáltal vigyázni kell, hogy a fák meg ne sértsenek, hanem csak az olyan „veszszők“ és „csemeték“, melyek épen a fa gyökeréből nőnek ki.“

Ha feltehető volna, hogy ezeket a kifejezéseket nemcsak véletlenül használja így a szerző, azt kellene hinnünk, hogy az új növény alatt tősarjakat, az ágak alatt fattyuhajtásokat és a veszsző vagy csemete alatt gyöksarjakat ért.

A csemete szónak egyébiránt más értelme is van e könyvben, legalább e mondatból: „az erdők a ledült fáktól és más egyéb haszontalan csemetéktől megtisztogattassanak“ . . ., azt kell következtetnünk, hogy erdei gyomot jelent, egy más helyen azonban megint azt mondja, hogy: „a vén gyökér nem oly könnyen és nem oly gazdagon csemetézik“, a mi megint a gyöksarjadzás fogalmának felel meg.

A legfeltünőbb a dologban az, hogy a gyakran használt csemete szónak sehol sincs az az értelme, a minek a kifejezésére most használtatik. Ellenkezőleg a csemete kert e könyvben, mint egy fennebbi idézetből már kitűnt „fakert“, „faskola“ vagy „plántálóhely“ az ebben nevelt csemeték pedig „kiültetésre alkalmas fák“.

A mag gyűjtésénél azt mondja, hogy a hársfa magja olyan mint a „golyobits“ a fenyőfákon pedig „gömbölyegek“ nőnek, melyeket le kell szedni és mozsárban megtörni.

A kérget „fahéj“-nak, a sétányt pedig, mely fákkal van szegélyezve „kerti járás“-nak nevezi s utána teszi, hogy ez alatt az értendő, a mit idegen nyelven „spalier“-nek neveznek.

A fák „megnyesését“ szükségesnek tartja, de az áterdőlésről csak körülírással beszél.

Az „erdőrendezést“ e könyvben az „erdőregulázás“ pótolja, a gazdasági tervet pedig „szabott rend“-nek mondja, szükségesnek állítván egy helyen, hogy „a vármegye tisztjei azon igyekezzenek, hogy ezen szabott rend, a mint az ország különböző helyei engedik és kívánják, behoztassék“.

Az erdők felméréséről szóló szakasz azt követeli, hogy azoknak kiterjedése „a földmérés tudománya“ szerint számitassék ki, a fordát pedig így írja körül: „... mig nem az esztendőknék „forgások“ alatt az erdőnek ugyanazon része, mely legelsőbben levágatott, úgy felnőtt, hogy ismét fejsze alá való legyen.“

Az erdőtisztek különböző rangfokozatait sehol sem említi, úgy látszik még igen költségesnek tekintette hazánkban a nagyobb apparatust, de az erdőgondnok alkalmazását már szükségesnek tartja, a mennyiben azt rendeli, hogy a kezelés „erdőgondviselők“-re bizassék, az erdő védelmére pedig „erdőkerülők“ és „vigyázók“ alkalmaztassanak.

Ennyiből áll a Mária Therezia-féle „rendelés“-nek összes műszó készlete. Közvetlen hasznát úgy hiszem e kevésnek sem vehetjük szótárunk összeállításánál; mindamellett érdekesnek tartottam közlését, mert miként nekem nem volt az, talán másoknak sem lesz egészen közönyös dolog, tudni azt, hogy minő volt szakunk műnyelve ez előtt egy egész századdal.

Horváth Sándor.

Lapszemle.

(*H. S.*) A müncheni „*Allgemeine Zeitung*“ egyik juliusi számának „*Tre Fontane*“ (Három kut) czimű utirajzában érdekes leírást olvasunk az olaszországi eukalyptus ültetvényekről.

Néhány évtized előtt még — mondja e közlemény — nem sokat gondoltak Italiában az Eukalyptussal; most már a vasuti koci ablakából ismeretséget köthet vele a Rómába utazó, a mint a veszélyes hirü Campagna magános állomásain keresztül halad. E lát által pusztított telepek körül mindenütt egy ujonnan ültetett idegen származásu karsu fát pillant meg a szem, s ha utána kérdezősködünk, mindannyiszor az eukalyptus nevet kapjuk feleletül.

Az „eukalyptus“ annyit jelent, mint „szép külsejű“, „szépen burkolt“; itt azonban e szép nevet sem a szerénykedő szin, sem a levelek alakja nem igazolja még. A fiatal eukalyptus levelei még nem fejlődnek ki egész zavartalanul hosszúságokban, inkább szabálytalanul ide-oda tévelyegnek s színük is a gyöngéd zöldből a veresesbe, sőt élénk veresbe megy át; az idősebb fa már megveti e szintarkaságot s keskeny láncaalaku leveleit nem győzi elég hosszúra kinyújtani. Ekkor már méltán megérdemli az eukalyptus nevet, mert levéltakarója valóban szépen burkolja felső tagjait. Eres kérgü nyulánk törzse tekintélyes magasságra emelkedik fel, s míg más fák rövid levelei többékevésbé mereven állják körül az ágakat, az eukalyptus hosszú levelei, mint fejről vállra hulló fátyol, mozgó mezként könnyű eséssel hajolnak alá.

Azonban nem e szép külsőért honosittatik itt meg Austráliának ez a jövevénye, bár kétségtelenül díszkerteknek is szivesen látott vendége lehet; hasznáért sem, melyet kitünő fája s gyantás nedve szolgáltat, hanem azért az erős reményért, hogy az emberi kitartást győzelemre segíti egy csendes, de veszedelmes küzdelmében. Olaszország sok vidékén, a Maremmá-ban és a római Campagná-ban már évek óta veszélyes hydra szedi áldozatait; ugyanaz a lernai kigyó